

UDK: 433(908)

Bobomurod TO'XTASINOV,

Din ishlari bo'yicha qo'mita huzuridagi diniy-ma'rifiy sohada malaka oshirish va qayta tayyorlash instituti

Namangan filiali katta o'qituvchisi, PhD

E-mail: bobomurodtukhtasinov@gmail.com

Siyosiy fanlar doktori, professor R.Jo'rayev taqrizi asosida

THE ESTABLISHMENT AND HISTORICAL SIGNIFICANCE OF CONSULTATIVE MEETINGS BETWEEN NEW UZBEKISTAN AND CENTRAL ASIAN STATES (2017-2025)

Annotation

The article scientifically analyzes the issues of cooperation with Central Asian countries, the content and essence of the "Consultative Meetings of the Heads of State of Central Asia", established since 2017, and their results in the fields of regional security, trade and economic integration, transport and logistics, and humanitarian affairs, among the priorities of the foreign policy of New Uzbekistan. It is argued that this format is forming a new political culture in the region - a system of dialogue based on the principles of consultation, mutual trust, and openness.

Key words: New Uzbekistan, Central Asia, foreign policy, integration, consultative meeting, regional security, hard integration, soft regionalism.

УСТАНОВЛЕНИЕ И ИСТОРИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ КОНСУЛЬТАТИВНЫХ ВСТРЕЧ МЕЖДУ НОВЫМ УЗБЕКИСТАНОМ И ГОСУДАРСТВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ (2017-2025)

Аннотация

В статье проводится научный анализ вопросов сотрудничества со странами Центральной Азии, содержания и сути «Консультативных совещаний глав государств Центральной Азии», проводимых с 2017 года, и их результатов в сферах региональной безопасности, торгово-экономической интеграции, транспорта и логистики, а также гуманитарных вопросов, входящих в число приоритетов внешней политики Нового Узбекистана. Утверждается, что данный формат формирует в регионе новую политическую культуру – систему диалога, основанную на принципах консультаций, взаимного доверия и открытости.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, Центральная Азия, внешняя политика, интеграция, консультативное совещание, региональная безопасность, жесткая интеграция, мягкий регионализм.

YANGI O'ZBEKISTON VA MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI O'RTASIDAGI MASLAHAT UCHRASHUVLARINING VUJUDGA KELISHI VA TARIXIY AHAMIYATI (2017-2025 yy)

Annotatsiya

Maqolada Yangi O'zbekiston tashqi siyosatining ustuvor yo'nalishlari qatorida Markaziy Osiyo davlatlari bilan o'zaro hamkorlik masalalari, 2017-yildan boshlab yo'lga qo'yilgan "Markaziy Osiyo davlat rahbarlarining maslahat uchrashuvlari"ning mazmun-mohiyati, mintaqaviy xavfsizlik, savdo-iqtisodiy integratsiya, transport-logistika va gumanitar sohalaridagi natijalari ilmiy tahlil qilingan. Ushbu format mintaqada yangi siyosiy madaniyat – maslahatlashuv, o'zaro ishonch va ochiqlik tamoyillariga asoslangan muloqot tizimini shakllantirayotganligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, Markaziy Osiyo, tashqi siyosat, integratsiya, maslahat uchrashuvi, mintaqaviy xavfsizlik, qattiq integratsiya, soft regionalizm.

Kirish. Mustaqil O'zbekiston tashqi siyosati tarixida Markaziy Osiyo yo'nalishi strategik va konseptual jihatdan alohida o'rin tutadi. Biroq mazkur yo'nalishning mazmuni, ustuvorlik darajasi va amaliy mexanizmlari turli tarixiy bosqichlarda bir xil bo'lmagan. 1991-yilda mustaqillikka erishgach, O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy vazifasi davlat suverenitetini mustahkamlash, xalqaro maydonda teng huquqli subyekt sifatida tan olinishi va ichki barqarorlikni ta'minlashdan iborat bo'ldi. Shu bois dastlabki davrda mintaqaviy integratsiya masalalari ikkilamchi ahamiyat kasb etdi.

Yangi O'zbekiston davrida mamlakatning tashqi siyosiy konsepsiyasi tubdan yangilanib, mintaqaviy hamkorlik, yaxshi qo'shnichilik siyosatini ustuvor yo'nalishga aylantirdi. 2017-yildan boshlab Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida o'zaro ishonchni tiklash, chegaralarni ochish, savdo-iqtisodiy almashinuvni faollashtirish va muntazam siyosiy muloqotni

yo'lga qo'yish bo'yicha yangi bosqich boshlandi. Buning eng muhim amaliy ko'rinishlaridan biri – Markaziy Osiyo davlat rahbarlarining maslahat uchrashuvlari mexanizmining joriy etilishi bo'ldi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mazkur maqolaning ilmiy muammosi shundan iboratki, 2017-yildan keyingi davrda O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan tashqi siyosiy aloqalari qanday tarixiy shart-sharoitlar, siyosiy omillar va institutsional mexanizmlar asosida yangi sifat bosqichiga ko'tarildi. Tadqiqot gipotezasi shuki, Yangi O'zbekiston tashqi siyosatida mintaqaviy aloqalar klassik integratsiya modeliga emas, balki tarixiy sharoitga mos "soft regionalizm" modeli asosida rivojlandi va bu jarayon Markaziy Osiyoda barqarorlik hamda o'zaro ishonch muhitini shakllantirdi.

Maqolaning maqsadi O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan tashqi siyosiy aloqalarini tarixiy-tahliliy asosda o'rganishdan iborat bo'lib, quyidagi vazifalarni qamrab oladi:

mintaqaviy siyosatning evolyutsiyasini aniqlash, ikki va ko'p tomonlama aloqalar dinamikasini tahlil qilish, maslahat uchrashuvlarining tarixiy ahamiyatini ochib berish va ushbu jarayonlarning natijalarini baholash hisoblanadi. Mazkur maqola Yangi O'zbekistonning Markaziy Osiyo bilan munosabatlari, maslahat uchrashuvlarining shakllanishi va mintaqa taraqqiyotiga ta'sirini tahlil qiladi.

Mustaqil O'zbekiston tashqi siyosati tarixida Markaziy Osiyo yo'nalishi alohida o'rin egallaydi. Biroq ushbu yo'nalishning mazmuni va amaliy mexanizmlari tarixiy sharoitga qarab turlicha namoyon bo'lgan. 2017-yildan boshlab O'zbekiston tashqi siyosatida yuz bergan tub o'zgarishlar ilmiy adabiyotlarda "Yangi O'zbekiston" davri sifatida tavsiflanmoqda. Bu davr faqat ichki siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar bilan emas, balki tashqi siyosatning, xususan, Markaziy Osiyo bilan munosabatlarning qayta konseptualashtirilishi bilan ham xarakterlanadi.

Tarixshunoslikda uzoq vaqt davomida Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi munosabatlar nisbatan parokanda, ziddiyatli va institutsional jihatdan zaif tizim sifatida baholab kelingan. Shu sababli Yangi O'zbekiston davrida mintaqaviy yaqinlashuv jarayonining kuchayishi tasodifiy hodisa emas, balki muayyan tarixiy shart-sharoitlar va siyosiy irodaning mahsuli sifatida ilmiy tahlilni talab etadi.

Mazkur maqolaning ilmiy muammosi shundan iboratki, 2017-yildan keyingi davrda O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan tashqi siyosiy aloqalari qanday tarixiy omillar ta'sirida yangi bosqichga ko'tarildi va bu jarayon mintaqaviy integratsiya tarixida qanday o'rin egallaydi? Tadqiqot gipotezasi shuki, Yangi O'zbekiston tashqi siyosatida Markaziy Osiyo bilan munosabatlar "qattiq integratsiya" modeliga emas, balki tarixiy sharoitga mos "soft regionalizm" modeliga tayangan holda rivojlanib, mintaqada barqarorlik va o'zaro ishonch muhitini shakllantirdi.

1991–2016-yillarda Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi munosabatlarning tarixiy holati. O'zbekiston mustaqilligining dastlabki yillarida Markaziy Osiyo davlatlari bilan munosabatlar murakkab va ko'p qirrali tarixiy sharoitda rivojlandi. Davlat suverenitetini mustahkamlash, milliy chegaralarni belgilash va xavfsizlik masalalarini hal etish ustuvor vazifa sifatida maydonga chiqdi. Natijada mintaqaviy integratsiya tashabbuslari cheklangan va barqaror bo'lmagan xarakter kasb etdi. O'zbekiston mustaqilligining dastlabki chorak asrida Markaziy Osiyo davlatlari bilan munosabatlar murakkab va ziddiyatli tarixiy sharoitda rivojlandi. Davlat suverenitetini mustahkamlash, milliy xavfsizlikni ta'minlash va ichki barqarorlikni saqlash ustuvor vazifalar sifatida ilgari surildi. Natijada mintaqaviy integratsiya masalalari ikkilamchi ahamiyat kasb etdi.

Bu davrda chegara masalalari, suv-energetika resurslaridan foydalanish, transport-kommunikatsiya tizimlarining uzilishi mintaqaviy aloqalarni cheklab qo'ydi. Tarixiy manbalarda ushbu holat Markaziy Osiyoda "yopiq mintaqaviylik" sifatida tavsiflanadi. Shunga qaramay, ikki tomonlama hamkorlikning ayrim shakllari saqlanib qolgan bo'lib, ular keyingi davr integratsiya jarayonlari uchun muayyan tarixiy zamin yaratdi.

Yangi O'zbekiston davrida mintaqaviy siyosat konsepsiyasining shakllanishi. 2017-yildan boshlab O'zbekiston tashqi siyosatida Markaziy Osiyo davlatlari bilan munosabatlar ustuvor yo'nalish sifatida belgilandi. Bu holat tarixiy burilish nuqtasi bo'lib, tashqi siyosatning mafkuraviy va amaliy asoslarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etdi. Prezident Sh. Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan ochiqlik, pragmatizm va yaxshi qo'shniçilik tamoyillari mintaqaviy siyosatning yangi konseptual asosiga aylandi.

Mazkur davrda davlatlararo ishonchni tiklash va muloqotni kuchaytirish tashqi siyosatning asosiy vazifasiga aylandi. Davlat rahbarlarining o'zaro tashriflari faollashdi, diplomatik muloqot muntazam tus oldi va muammolarni kelishuv asosida hal etish amaliyoti shakllandi. Tarixiy nuqtayi nazaridan, bu jarayon Markaziy Osiyoda siyosiy tafakkurning evolyutsiyasi sifatida baholanadi.

Ikki tomonlama munosabatlarning rivojlanishi: davlatlar kesimidagi tahlil. Yangi O'zbekiston davrida Qozog'iston bilan munosabatlar strategik sheriklik darajasiga ko'tarildi. Savdo-iqtisodiy aloqalar, transport-logistika loyihalari va madaniy-gumanitar hamkorlik ushbu aloqalarning asosiy yo'nalishlarini tashkil etdi. Qirg'iziston va Tojikiston bilan munosabatlarda esa chegara masalalarining murosali hal etilishi tarixiy ahamiyatga ega bo'lib, mintaqaviy barqarorlikni mustahkamlovchi omil sifatida namoyon bo'ldi.

Turkmaniston bilan hamkorlik energetika va tranzit salohiyatini rivojlantirish yo'nalishida chuqurlashdi. Ushbu jarayonlar Markaziy Osiyoni Yevroosiyo makonidagi muhim transport va energetik mintaqa sifatida shakllantirishga xizmat qildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maslahat uchrashuvlari formatining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari. Tarixiy xronologiya nuqtayi nazaridan, 2018-yilda Ostona shahrida o'tkazilgan birinchi maslahat uchrashuvi mustaqillikdan keyingi Markaziy Osiyo tarixida yangi bosqichni boshlab berdi. Ushbu format mintaqa davlatlari rahbarlarining muntazam va tizimli tarixiy muloqotini ta'minlovchi mexanizm sifatida shakllandi.

Maslahat uchrashuvlari formatining shakllanishi.

Maslahat uchrashuvlari alohida institut sifatida 2017-yildan shakllandi. Bu jarayon O'zbekiston tashabbusi bilan boshlandi.

Asosiy tamoyillar:

rasmiy tashkilot emas,
majburiy huquqiy majburiyatlarsiz,
faqat mintaqa davlatlari ishtiroki,
tenglik va suverenitetni hurmat qilish.

Ishtirokchilar:

Qozog'iston
Qirg'iziston
Tojikiston
Turkmaniston
O'zbekiston
Asosiy maslahat uchrashuvlari (xronologiya)

1-uchrashuv

2018-yil, mart – Ostona (Qozog'iston)

Format rasman yo'lga qo'yildi

Mintaqaviy ishonch va ochiq muloqot tiklandi

Chegara va savdo masalalarida kelishuvlar muhokama

qilindi

2-uchrashuv

2019-yil, noyabr – Toshkent (O'zbekiston)

Savdo-iqtisodiy hamkorlik kengaydi

Transport va logistika loyihalari muhokama qilindi

Madaniy-gumanitar yaqinlashuv ta'kidlandi

3-uchrashuv

2021-yil, avgust – Avaza (Turkmaniston)

Xavfsizlik va Afg'oniston masalasi

Barqaror rivojlanish va ekologiya (Aral masalasi)

4-uchrashuv

2022-yil, iyul – Cho'lpon-Ota (Qirg'iziston)

Mintaqaviy barqarorlik

Energetika va suv resurslari

Yoshlar va ta'lim hamkorligi

5-uchrashuv

2023-yil, sentabr – Dushanbe (Tojikiston)

Iqlim o'zgarishi

Raqamlashtirish

Mintaqaviy identitet masalasi

6-Maslahat uchrashuvi Ostona (Qozog'iston)

2024-yil, avgust

Muhim natijalar:

Mintaqaviy hamkorlik konsepsiyasi "Markaziy Osiyo — 2040" qabul qilindi; u iqtisodiy, transport-logistika va xavfsizlik sohalarida uzoq muddatli hamkorlikni belgilaydi.

Liderlar suv-energetika, tashqi savdo, transport va yoshlar siyosati bo'yicha regional ko'rsatkichlarni mustahkamlash bo'yicha yo'nalishlarni muhokama qildilar.

Mintaqaviy uyushuv formatida favqulodda qarorlar qabul qilinmaydi, ammo bu uchrashuv mintaqaviy o'zaro anglashuv va dialog maydoni sifatida rivojlanmoqda.

Bu 6-maslahat uchrashuvi format bo'yicha avvalgi to'rt uchrashuv (2018–2023) tarixini uzluksiz davom ettirdi va yillar davomida mintaqaviy muloqotni yillar ichida mustahkamlashga xizmat qildi.

7-Maslahat uchrashuvi (Toshkent, O'zbekiston)

2025-yil 15–16 noyabr

2025-yilda bu formatga Ozarbayjon to'la huquqli ishtirokchi sifatida qo'shildi (boshqa mintaqaviy davlatlar bilan bir qatorda).

Muhim yechimlar va deklaratsiyalar:

Yettinchi Maslahat yakunida Qo'shma bayonot qabul qilindi, shunda mintaqaviy xavfsizlik va barqarorlik konsepsiyasi, tahdidlarni bartaraf etish bo'yicha 2026–2028 choralar rejasini avtomatlashtirildi.

Qirg'izistonning 2027–2028 yillarda BMT Xavfsizlik Kengashining muvaqqat a'zoligiga nomzodi bo'yicha qo'llab-quvvatlash qarori tasdiqlandi.

Ozarbayjonning Maslahat uchrashuvlar formatiga to'la huquqli kirishi mintaqani Markaziy Osiyo bilan Janubiy Kavkaz o'rtasida iqtisodiy va siyosiy ko'priklarni mustahkamlash strategiyasiga xizmat qiladi.

Samarali tarmoq, transport va investitsiyalar, umumiy savdo-iqtisodiy hamkorlik bo'yicha uchrashuvda ko'p tomonlama hujjatlar imzolandi.

Keyingi yillardagi uchrashuvlar mazmunan kengayib, savdo-iqtisodiy aloqalar, xavfsizlik, ekologiya va iqlim masalalarini qamrab oldi. Bu holat maslahat uchrashuvlarining evolyutsion rivojini va tarixiy jarayon sifatida mustahkamlanib borayotganini ko'rsatadi. 2018-yilda Ostona shahrida o'tkazilgan birinchi maslahat uchrashuvi Markaziy Osiyo tarixida muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Ushbu formatning asosiy xususiyati shundaki, u rasmiy xalqaro tashkilot emas, balki davlat rahbarlarining muntazam siyosiy muloqot platformasidir.

Keyingi uchrashuvlarda savdo-iqtisodiy hamkorlik, transport-logistika bog'liqligi, xavfsizlik, ekologiya va iqlim o'zgarishi masalalari mintaqaviy kun tartibining ustuvor yo'nalishlariga aylandi.

2018-yildan buyon Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining maslahat uchrashuvlari muntazam o'tkazib kelinmoqda. Ushbu format rasmiy tashkilot bo'lmaganiga qaramay, tarixiy jarayon sifatida mintaqaviy integratsiyaning muhim bosqichini ifodalaydi. Maslahat uchrashuvlari orqali davlatlar o'rtasida ochiq muloqot, muammolarni siyosiy yo'l bilan hal etish va umumiy manfaatlarini belgilash imkoniyati yaratildi.

Tahlil va natijalar. 2017–2024 yillar oralig'ida O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan savdo aylanmasi sezilarli darajada oshdi. Chegara o'tish punktlarining qayta ochilishi, vizasiz rejimlarning kengayishi va transport infratuzilmasining tiklanishi integratsiya jarayonining amaliy natijalari sifatida namoyon bo'ldi.

Mazkur davrda imzo langan davlatlararo shartnomalar, strategik sheriklik bitimlari va qo'shma deklaratsiyalar O'zbekiston tashqi siyosati tarixining muhim manbalari hisoblanadi. Ushbu hujjatlar mintaqaviy hamkorlikning huquqiy va institutsional asoslarini mustahkamladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Yangi O'zbekiston tashqi siyosati Markaziy Osiyo mintaqasida qarama-qarshilikdan hamkorlikka o'tish jarayonini jadallashtirdi. Bu holat mintaqaviy tarixda sifat jihatdan yangi bosqichni anglatadi.

Maslahat uchrashuvlari Markaziy Osiyoda yangi siyosiy tafakkurni shakllantirdi. Tarixiy nuqtai nazardan, ushbu format XX asr oxiri – XXI asr boshlarida mintaqada shakllangan fragmentatsiyalashgan siyosiy makonni bosqichma-bosqich uyg'unlashtirishga qaratilgan mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda.

Siyosatshunoslik nuqtayi nazaridan, maslahat uchrashuvlari birinchi navbatda realistik yondashuv bilan izohlanadi: davlatlar o'z milliy manfaatlari va xavfsizlik ehtiyojlaridan kelib chiqib, mintaqaviy barqarorlikni saqlashga intilmoqda. Shu bilan birga, liberal institutsionalizm elementlari ham kuzatiladi, chunki muntazam muloqot, ishonchni mustahkamlovchi choralar va norasmiy kelishuvlar tranzaksion xarajatlarni kamaytiradi.

Bundan tashqari, maslahat uchrashuvlari mintaqaviylik nazariyasi doirasida talqin etilganda, Markaziy Osiyoda integratsiyaning Yevropa modeli emas, balki tarixiy, madaniy va siyosiy o'ziga xosliklarga moslashgan "yumshoq mintaqaviylik" modeli shakllanayotganini ko'rsatadi. Bu model majburiy supranatsional institutlardan voz kechgan holda, siyosiy irodaga asoslangan hamkorlikni ustuvor qo'yadi.

Mazkur formatning tarixiy ahamiyati shundaki, u Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning yangi bosqichini belgilab berdi hamda mintaqani XXI asr boshlarida shakllanayotgan global va mintaqaviy siyosiy jarayonlarning faol ishtirokchisiga aylantirdi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, Yangi O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan tashqi siyosiy aloqalari O'zbekiston tashqi siyosati tarixida mustaqil va muhim davrni tashkil etadi. Ushbu davr mintaqaviy integratsiya jarayonlarining tarixiy asoslarini yaratdi va Markaziy Osiyoda barqarorlik hamda o'zaro ishonch muhitini shakllantirdi.

Yangi O'zbekiston tashqi siyosatida Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorlik asosiy o'ringa ko'tarildi. 2017-yildan boshlab mintaqada yangi diplomatik madaniyat — maslahatlashuv, ochiqlik va pragmatizm asosidagi siyosiy dialog shakllandi. Maslahat uchrashuvlari mintaqaning iqtisodiy integratsiyasini kuchaytirish, xavfsizligini mustahkamlash va umumiy manfaatlar yo'lida harakatlarni muvofiqlashtirishda muhim maydon bo'lib xizmat qilmoqda.

Ushbu jarayon Yangi O'zbekiston tashqi siyosatining muvaffaqiyatli, aniq rejalashtirilgan va amaliy natijalarga yo'naltirilganligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib quyidagi xulosalar beriladi:

Yangi O'zbekiston tashqi siyosati Markaziy Osiyoda siyosiy ishonch muhitini tiklashda muhim omil bo'ldi.

Maslahat uchrashuvlari mintaqaviy diplomatiyaning yangi institutsional modeli sifatida samarali mexanizm bo'lib xizmat qilmoqda.

Savdo-iqtisodiy aloqalar, transport-logistika tizimi va xavfsizlik hamkorligidagi o'sish mintaqasi barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Kelajakda "Markaziy Osiyo 2040" tashabbusi mintaqaning yagona iqtisodiy, ekologik va transport makoni sifatida shakllanish imkoniyatini kengaytiradi.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Mirziyoyev Sh.M. “Markaziy Osiyo yangi davr ostonasida” sarlavhali maqolasi. Toshkent, 2025. prezident.uz.
3. Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvi bayonotlari (2018–2024). – Rasmiy axborot portallari.
4. O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi. Mintaqaviy hamkorlik bo'yicha hisobotlar. – Toshkent, 2017–2024.
5. Nazarov, B. Markaziy Osiyo integratsiyasi: geosiyosiy omillar va iqtisodiy istiqbollari. – Toshkent: Ijtimoiy Fikr, 2022.
6. Yuldoshev, A. Regional xavfsizlik tizimi va O'zbekiston tashqi siyosati. // Siyosatshunoslik jurnal. – 2023. – №2. – 44–58-b.
7. UNDP Central Asia Regional Report, 2023. Regional Connectivity and Economic Cooperation.
8. World Bank. Central Asia Economic Outlook 2024. – Washington DC, 2024.
9. Asian Development Bank. Central Asia Regional Integration Index (CARII) Report. – Manila, 2023.
10. Исмаилов Э. Новая дипломатия Узбекистана в Центральной Азии. – Ташкент: Академнашр, 2023.
11. President.uz – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy sayti (maqolalar va chiqishlar).